

Kur geriau kaupti pensiją?

2010 m. kovas 28 d.

Alvidas Šimkus

Kaip manote, kur geriau kaupti: valstybinėje „Sodroje“ ar privačiame pensijų kaupimo fonde, o gal valstybiniame pensijų kaupimo fonde?

Paskutiniu metu labai daug ir pakankamai gąsdinančiai, garsiai kalbama apie „Sodros“ kiaurą biudžetą, jos ateitį, pateikiama net bankroto galimybė. Kaip alternatyva ir gelbėtojai siūlomi privatūs pensijų kaupimo fondai. Šie fondai pateikiami kaip mesijai, kurie išgelbės būsimus pensininkus nuo pragaištingos prievartinės „Sodros“, ir, jei tik valstybė atsisakytų prievartinio priklausymo „Sodrai“, dauguma pensijų kaupimą perkeltų į privačius fondus.

Stebėtina, kad socialinė politika Lietuvoje dažnai pasižymi prognozės objektyvumo stoka. Privatūs pensijų kaupimo fondai parodomi kaip vienintelė ir geriausia būsimų pensininkų išeitis. Tik jie gali garantuoti sočių ir ramią senatvę, o valstybės draudiminė sistema – tai yra tas blogis, kuris negarantuoja tos ramybės. Teigiama, kad privatūs fondai – tai ateitis o valstybinis socialinis draudimas – praeitis.

Tikiu, kad dauguma visuomenės, vis dėlto priešingai nei privačių fondų atstovai, mano, kad kol kas žmonės nepakankamai prisitaikę prie rinkos ekonomikos reikalavimų. Valstybė nekuria naujų darbo vietų, verslą prislegia mokesčiais, dėl to darbo vietų mažėja, taip atsiranda ir formuojasi „amžinai“ remiamų žmonių sluoksnis, kuris sėdi visiems dirbantiesiems ir valstybei ant sprando. Tačiau tai tautos ir visuomenės dalis, kurioje yra visokių, tokių, kurie nori dirbti, tačiau laikinai, šiuo metu, negauna darbo, ir yra tokių, kurie nesistengia to darbo ieškoti. Jie yra laimingi, gaudami paramą iš valstybės. Paklauskite tokio žmogaus, iš ko, kokių lėšų, gyveni? Išgirsite atsakymą – mums valstybė duoda. Jie nesako – mes bandysime dirbti ir užsidirbti. O kam? Juk mus išlaiko valstybė. O kas jiems sukaupt pensijas? Kur visuomenė juos „padės“, kai jiems ateis senatvė? Valstybė yra atsakinga už tuos piliečius, ir kaip bebūtų, tikiu, minimaliai juos remis. O ar to galima reikalauti iš privataus fondo – aišku ne. Jie neužsiima socialine politika, jie daro biznį. Tačiau, gal įstatymuose reikėtų numatyti, kad ir fondai iš savo gaunamų įmokų už administravimą, dalį jų skirtų socialinei sričiai. Galbūt privatus kaupiamasis pensijų fondas privalėtų turėti fondą, į kurį privalėtų kaupti lėšas, kurios būtų naudojamos tų pačių fondų naudotojų socialinėms išmokoms. Ne paslaptis, kad fondai, viliodami klientus, kartais beveik priverstinai į fondų veiklą įtraukė žmones, kurių pajamos yra minimalios. Šių žmonių įmokos juokingai mažos, tačiau turto valdymo ir procentus nuo įmokų tie žmonės moka. Priminsiu, fondų veikloje dalyvauja apie milijonas žmonių. Žmogus, kurio sukaupto turto vertė juokingai maža, pvz. 200 Lt, jis mokės nedaug, tik 1%, t.y. 2 Lt, o nuo visų – tai jau milijonai. O kas lieka jų kaupiamojoje sąskaitoje? Pilietis, apsidraudęs privačiame fonde, grįžti į „Sodrą“ nebeturi galimybės, tuo susimąžindamas pensiją iš valstybės, o ir privačiame fonde nieko nesukaupia. Būdamas pensijoje ir gaudamas mažas pajamas, iš dalies dėl to, kad dalyvavo

kaupiamojo pensijų fondo veikloje, kreipsis dėl kompensacijų už šildymą ir kt., ir jas gaus, nes pajamos mažos, o kodėl? Tai bus našta visiems mokesčių mokėtojams. Privačių pensijos kaupiamųjų fondų gynėjai sako - panaikinkime „Sodros“ įmokų privalomumą ir pamatysime tikrąją lietuvių meilę „Sodrai“. Manychiau, kad pirmiausiai reikėtų panaikinti „Sodros“ administravimą, t.y. lėšų surinkimą ir pervedimą privatiems fondams. Tai įneša sumaištį, žmonės mano, kad moka „Sodrai“, vėliau iš tos pačios „Sodros“ ir reikalaus. Pervedamas lėšas fondams žmonės turėtų mokėti savo noru, t.y. darbdavys, gavęs darbuotojo prašymą, fondui skiriamas lėšas pervedtų pats, tuo pačiu atitinkamai procentaliai sumažindamas įmokas „Sodrai“, tačiau tai jau būtų jų grynosios pajamos, kurios neklaidintų visuomenės su ataskaitomis. Dabar fondų gynėjai rodo, žiūrėkit, surenka daug, o vis neužtenka, todėl atsiranda galimybė kaltinti „Sodra“ neūkiškumu. Tik, ar privatus draudimas, mokėtų tėvystės pašalpą, kurios dydis – 100% pašalpos gavėjo kompensuojamojo uždarbio dydžio? Gal ir mokėtų, tačiau kas tada liktų Jūsų kaupiamajame fonde?

Prisitaikymas prie rinkos sistemos – tai visų pirma atsakomybė už save, savo veiklos pasekmes, sąmoningas ir kokybiškas savo socialinių vaidmenų atlikimas. Lietuvoje, kuriant socialinio gyvenimo strategijas vis dar nepakankamai naudojamos šiuolaikinių socialinių humanitarinių mokslų žinios. Kol kas Lietuvoje jį tiria tik akademinė bendruomenė, o juk žinias pritaikius Lietuvos sąlygoms, galbūt būtų įmanoma racionaliau sumodeliuoti ir subalansuoti visuomenės būklę mūsų kapitalizmo sąlygomis. Socialinės politikos strategija turi būti strategija, o ne besikeičianti trumpalaikių priemonių programa. Šiandien privatūs fondai, po keletos ar keliasdešimt metų, kaip priartės pensijos, jau gal bus sugalvota kita pensijų sistema. Valstybinis socialinis draudimas, sugalvotas Vokietijoje, jau veikia šimtmečius, aišku, per tą laiką sistema paseno, ją reikia tobulinti, tačiau tikrai nepritarčiau tokios sistemos griovimui. Sugriauti tai, kas gyvuoja šimtmečiais vardan to, kas dar neaišku, būtų be galo kvaila. Socialinis valstybinis draudimas ir privatūs fondai vienas kitam veikti netrukdo, tik jų veiklą reikėtų atskirti. „Sodra“ neturėtų būti fondo administratorė, o ir fondams būtų geriau, kad jie lėšas gautų tiesiogiai iš fondo dalyvio darbdavio, o ir piliečiams taptų aišku, kam, už ką ir kiek moka. Manychiau, privalu būtų pataisyti įstatymus, kad pilietis bet kada panorėjęs, galėtų grįžti iš privataus kaupiamojo pensijos fondo, į valstybinę „Sodros“ draudimo sistemą. Juk mokesčius fondui jis jau sumokėjo, fondas lėšas panaudojo, tai kodėl negalima grįžti atgal į „Sodra“? Kiekvienas valstybės pilietis turi turėti platesnį pasirinkimą, kur jam kaupti, kiek laiko kaupti, kada išeiti, kada grįžti, ir jokių suvaržymų čia neturėtų būti, nes žmogus už tai susimoka, susimoka būsimosios savo pensijos sąskaita. Bet koks piliečių laisvės suvaržymas neigiamai atsiliepia požiūriu į valdžią, kuri protekcionuoja privatų verslą, versdama privalomai jame dalyvauti savo valstybės piliečius.

Dabartinės „Sodros“ veiklos principas labai paprastas – visa, ką surenka įmokų pavidalu, išdalinti, išskirstyti, pirmiausiai pasiėmus dalį administracinėms išlaidoms (darbuotojų atlyginimai, „Sodros“ turto valdymas ir pan.).

Valstybė turėtų taisyti įstatymus, ir pačiai valstybinei „Sodrai“ privalu būtų kurti valstybinį kaupiamąjį pensijų fondą. Fondą, kuris būtų pradžioje gal būt būtų tik konservatyvus ir investuotų į valstybės vertybinius popierius ar obligacijas. Galbūt net išpirktų daugumą valstybės išleidžiamų vertybinių popierių. Šiuo atveju valstybė pasiskolintų pinigų už pakankamai normalias palūkanas, o „Sodros“ valdomas pensijų kaupimo fondas gautų papildomų lėšų. Valstybinis pensijų kaupiamasis fondas palaipsniui galėtų perimti vis daugiau „Sodros“ draudiminių funkcijų ir ilgainiui taptų tikroji socialinio draudimo organizacija. „Sodrai“ liktų tik lėšų persikirstymo organizacija, kokia ir yra dabar. Pagrindiniai „Sodros“ draudiminėse funkcijose turėtų likti tik viena draudžiamoji pensija – tai privalomoji minimali bazinė pensija, kuriai mokesčiai būtų mokami iš darbuotojo, darbdavys už darbuotoją mokėtų minimalias įmokas, ir galbūt privalomą sveikatos draudimą, pensijos draudimo mokesčius. Mokamoms rentoms, valstybinėms pensijos ir kitoms „Sodrai“ priskirtinoms išmokoms, kurios nebuvo numatytos kaip draudžiamosios ir nebuvo jų įmokų, valstybė privalėtų skirti lėšas iš valstybės biudžeto. Jei valstybė nori kažkam atsidėkoti, manau, tam ir pinigų turėtų rasti.

Pagrindinė pensija turėtų būti mokama iš Valstybinio socialinio kaupiamojo draudimo fondo arba privataus pensijų kaupimo fondo. Čia turėtų galimybę pasirinkti pats žmogus, tada ir įstatymas, kuris draudžia nutraukti kaupiamąją sutartį su fondu įgaus prasmę, nes pilietis privalės draustis, tik jis turės pasirinkimą – valstybiniame draudimo fonde ar privačiame. Į fondą įmokas turėtų mokėti darbdavys. Įmokų dydis nustatytas įstatymų. Tokių pensijų dydis turėtų griežtai priklausyti tik nuo sumokėtų įmokų, t.y. nuo per visą gyvenimą gautos algos dydžio. Šiuo metu apie pusė pensijos (vadinama bazinė pensija) visai nėra susieta su buvusia alga. To dėka lėšos yra perskirstomos mažai uždirbusiųjų naudai, mokantys dideles įmokas „Sodrai“, vis tiek negauna galimybės gauti didelę pensiją, kuri atitiktų jo nuo atlyginimo mokamas įmokas. Nesvarbu, ar valstybinis, ar privatus fondas, tai yra ir būtų finansinė įmonė, kurios gautus pinigus jos ne perskirstytų, o stengtųsi investuoti. Privačios finansinės įmonės skirtos tam, kad iš pinigų darytų pinigą, tačiau jų darymas įmonės veiklą daro rizikingą, be to, reikia manyti, pasilieka dalį uždarbio, kaip vadinamąją sėkmės premiją. O jų premijos, tikėtina, yra mokamos nuo trumpalaikės sėkmės. Valstybinė pensijų kaupimo įmonė neturėtų būti vien tik pelno siekianti organizacija, nes jos pagrindinė funkcija – tai pagrindinė žmogaus sukauptoji pensija. Joje neturėtų būti jokių trumpalaikės sėkmės mokesčių, tai turėtų būti valstybinė įmonė, kuri privalėtų gyvuoti nuo gaunamų turto valdymo ir administravimo mokesčių, kurie turėtų būti nedidesni, negu privačiame fonde. Tikiu, kad valstybės valdomas fondas, net nieko per daug nedirbdamas, o vien laikydamas komerciniame banke pinigus, vien už laikymą gautų nemažas palūkanas. Todėl apsukruolių su šimtatūkstantiniais atlyginimais ten tikrai nereikėtų įdarbinti.